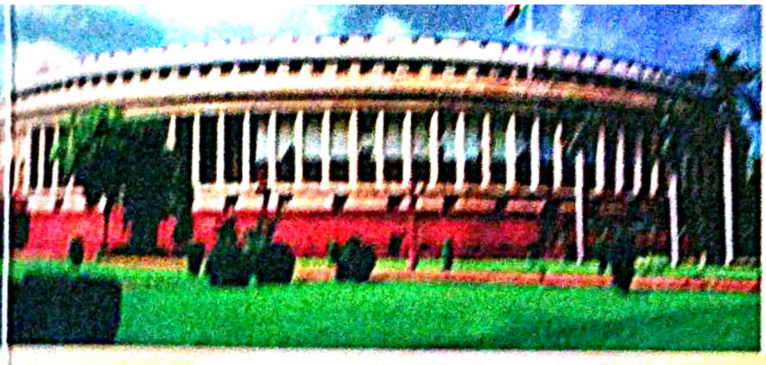

2016-2017

आरक्षणाचे धोरण, सामाजिक न्याय आणि भारतातील लोकशाहीवादी राजकारण

: संपादक :
डॉ. फैय्याज मुनीरसाब सौदागर

संपादकीय ग्रंथ :
आरक्षणाचे धोरण, सामाजिक न्याय आणि भारतातील लोकशाहीवादी राजकारण

संपादक :
डॉ. फिरदौस मुनीरखान सौदागर

सर्व हक्क संपादक

प्रकाशक :
विजय रेणवार
शिवार्नी प्रकाशन, पुणे
नाळवाडी, हडपसर, पुणे- ४१२८१०.
मो. ७७०९४०४१२९.

अक्षर जुळवणी
संतोष जाधव,
ओम ग्राफिक्स, सिडको, नांदेड
मो. ९६०४२९६२५४

मुखपृष्ठ :
संतोष जाधव,
ओम ग्राफिक्स, सिडको, नांदेड

प्रकाशन दिनांक :
३१ जानेवारी, २०१७.

स्वागत मूल्य :
५००/- रुपये

ISBN - 978-93-85426-32-2

* या संपादीत ग्रंथातील लेखात व्यक्त झालेल्या मतांशी वा विचारांशी संपादक आणि प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही

Late Ramesh Warpudkar ACS College Sonpeth Pin-431516 Tq.Sonpeth Dist.Parbhani

५२)	आरक्षणाचे धोरण व सामाजिक न्याय: एक अवलोकन. **- डॉ.प्रताप पाटील**	११६
५३)	आरक्षणाचे धोरण आणि सामाजिक न्याय. **- प्रा. साहेबराव मलदोडे, प्रा.अर्जुन मोरे**	११७
५४)	आरक्षणाचे धोरण, सामाजिक न्याय आणि भारतातील लोकशाही राजकारण. **- डॉ.कविता सोनकांबळे**	११९
५५)	आरक्षणाचे धोरण, सामाजिक न्याय आणि भारतातील लोकशाहीवादी राजकारण. **- क्षीरसागर संजय दगडू**	१२२
५६)	आरक्षण धोरण आणि सामाजिक न्याय : एक सहसंबंधीय विश्लेषण. **- डॉ.लक्षटे रत्नाकर बाबुराव**	१२४
५७)	आरक्षण धोरण : भारतीय संविधान आणि सामाजिक न्याय. **- डॉ. ढोबळे डी. बी., डॉ. आनिल देशमुख,**	१२७
५८)	कल्याणकारी राज्य आणि आरक्षणाचे धोरण. **- डॉ.विलास अघाव**	१२९
५९)	सामाजिक न्याय : जागतिकिकरणाचा प्रभाव. **- प्रा. रगडे लक्ष्मण विठ्ठलराव**	१३१
६०)	सामाजिक न्याय आणि भारतीय राज्यघटना. **- डॉ.मानवते उत्तम हुसनाजी**	१३४
६१)	सामाजिक न्याय आणि आरक्षण. **- डॉ.आंधळे बी.व्ही.,**	१३६
६२)	सामाजिक न्याय व आरक्षण. **- प्रा. औचित्य बेंजामीन चार्ल**	१३८
६३)	राजकीय न्यायाचे एक साधन-राजकीय आरक्षण. **- प्रा. क्षीरसागर दिलीपकुमार दगडू**	१४०
६४)	सामाजिक न्यायाच्या सिद्धांतकनाची स्त्रीवादी चिकित्सा. **- डॉ.अनुराधा पाटील**	१४२
६५)	आरक्षण, सामाजिक न्याय व लोकशाही. **- पल्लवी पांडे (जोशी)**	१४४
६६)	आरक्षण धोरण, खाजगीकीकरण व सामाजिक न्याय: एक दष्टीक्षेप. **- प्रा. विलास भारत बनसोडे**	१४६
६७)	डॉ. आंबेडकरांचे सामाजिक न्याय आणि हक्क यावरील विचार. **- विनोद दत्तराव झाडे**	१४८
६८)	भारतातील आरक्षण संकल्पना आणि ओ.बी.सी. **- डॉ. ढाले एस.यु.**	१५०
६९)	भारतीय राज्यघटनेतील ओबीसी तरतुद व सद्य स्थिती. **- डॉ.दत्ता कुंचेलवाड**	१५२
७०)	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर आणि मराठा समाज आरक्षण : एक सिंहावलोकन. **- डॉ.कोंडेकर आर.एस.**	१५४
७१)	महाराष्ट्रातील मराठा व मुस्लीम समाजाचे आरक्षणाचे अवलोकन : एक अभ्यास. **- डॉ.संजीवन कदम**	१५६
७२)	मराठा आरक्षण : आवश्यकता आणि आव्हाने. **- डॉ.माधव कदम**	१५८
७३)	मराठा आरक्षण : शोध आणि बोध. **- डॉ.राजेंद्र ज्ञानोबाराव शिंदे,**	१६०
७४)	भारतीय संविधान व मराठा आरक्षण. **- डॉ.अंभुरे एस.डी.**	१६३
७५)	धनगर जमातीच्या आरक्षण प्रश्नातील वास्तव. **- डॉ.यशपाल भिंगे**	१६५
७६)	क्रिडा आरक्षण. **- डॉ.अमोलसिंह दशरथसिंह गौतम**	१६७

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

(७८) भारतीय संविधान व मराठा आरक्षण

डॉ.अंभुरे एस.डी.
इतिहास विभाग, कै.रमेश वरपुडकर महाविद्यालय, सोनपेठ

❖ प्रस्तावना :

सध्या आरक्षण सारख्या संवेदनशील विषयावर वातावरण फारच स्फोटक बनले आहे. आज संपूर्ण महाराष्ट्रात मराठा आरक्षण, मुस्लिम [illegible], धनगर आरक्षण इ. मागण्या होत आहेत. संपूर्ण महाराष्ट्रात प्रत्येक जिल्ह्यातून "मराठा क्रांती मूक मोर्चे" निघत आहेत. विशेष म्हणजे या [illegible] स्त्री-पुरुष, तरुण - तरुणी व सर्व पक्षीय कार्यकर्ते उत्स्फूर्तपणे सहभाग घेत आहेत. आरक्षण म्हणजे काय ? आरक्षण म्हणजे केवळ शासकीय [illegible] नव्हे. प्रचार व प्रसार, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक, साहित्यिक, क्रीडा, प्रशासन, शिक्षण, इ. क्षेत्रात प्रतिनिधित्व म्हणजे आरक्षण होय. भारतीय [illegible] रचना जातीवर आधारलेली असल्यामुळे जातीच्या उन्नतीसाठी जाती निहाय आरक्षणाची तरतूद केलेली आहे. जातीनिहाय आरक्षण आवश्यक [illegible] जातीनिहाय आरक्षण दिले नसते तर देशातील सर्व नोकऱ्या सत्ता प्रस्थापितांच्या हाती गेली असती.

❖ म.फुले, छ.शाहू महाराज यांचे आरक्षण धोरण :

सर्व प्रथम महात्मा जोतीबा फुले यांनी १८७३ साली हंटर कमिशन पुढे, दीनदलित, अज्ञानी, अडाणी, आर्थिक, सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, [illegible] आरक्षणाची मागणी केली होती. छत्रपती शाहू महाराजांनी २६ जुलै १९०२ रोजी आपल्या संस्थानात ५०% राखीव जागा ठेवल्या कारण कोल्हापूर [illegible] ६० ब्राम्हण, ११ ब्राम्हणेतर, एकूण लोकसंख्येपैकी २६ हजार ब्राम्हण होते. कोल्हापूर हायस्कूल मधील ४९१ पैकी फक्त ५५ ब्राम्हणेतर मुल होती. [illegible] या वर्गा नुसार नुसार ब्राम्हण ७९% , मराठा ८.६% कुणबी १.५% जैन लिंगायत १०.६% मुस्लीम ७.५%, ही समाज स्थिती शाहू महाराज समोर होती. [illegible] ५०% आरक्षण राखीव जागा ठेवल्या.

❖ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व ओबीसी, मराठा आरक्षण धोरण :

स्वातंत्र्योत्तर काळात ब्राम्हणेतर, बहुजन समाजाला सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, शैक्षणिक, प्रतिनिधित्व प्राप्त होण्यासाठी म्हणजेच त्यांना [illegible] मिळावे यासाठी त्यांनी भारतीय राज्यघटनेत तरतूद केली. ३४१ कलमा नुसार SC आरक्षण, ३४२ कलमानुसार ST आरक्षण तर ३४० [illegible] नुसार मराठा, जाट, पटेल, धनगर, माळी इ.साठी ओबीसी आरक्षण तरतूद केली. त्यावर राष्ट्रपतींनी आयोग नेमून सामाजिक व शैक्षणिक जाती [illegible] करून त्यांना आरक्षण द्यावे. परंतु ह्या तरतूदीकडे पंडित नेहरूजींनी दुर्लक्ष केले परिणाम डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी १९५२ ला कायदा मंत्री [illegible] राजीनामा दिला. या वरून असे दिसून येते की, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी SC, ST साठी नव्हे तर ओबीसी साठी मराठ्यासाठी मंत्री पदाचा [illegible] दिला होता.

❖ ३४० कलमान्वये काकासाहेब कालेलकर आयोग :

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी राजीनामा दिल्यामुळे पंडित नेहरूजींनी २९ जाने १९५३ रोजी काकासाहेब आंबेडकर यांच्या अध्यक्षतेखाली [illegible] स्थापन केला. या आयोगाने २३९९ जातींचा सर्वे केला. १९५५ साली राष्ट्रपती डॉ.राजेंद्र प्रसाद यांना अहवाल सादर केला. परंतु दुर्दैव म्हणजे [illegible] ३० पानी अहवाल देऊन ओ.बी.सी आरक्षणाला विरोध केला.

❖ बिन्देश्वरी प्रसाद मंडळ आयोग मराठा आरक्षण :

१९७५ ते १९७७ काळात राजकीय अस्थिरता निर्माण झाली होती. इंदिरा गांधींनी आणीबाणी जाहीर केली. १९७७ मोरारजी देशाई यांचे [illegible] आले. १ जाने १९७९ ला ३४० कलमानुसार बिन्देश्वरी प्रसाद मंडळ आयोग स्थापन केला. त्यांनी ३७४३ ओ.बी.सी. जाती जाहीर केल्या [illegible] महाराष्ट्रातील २७२ जातींचा ओ.बी.सी. म्हणून समावेश केला. त्या मध्ये ४३ वा क्रमांक "कुणबी" जातीचा आहे. संदर्भ - मंडळ रिपोर्ट डि.के.खापर्डे, [illegible] मंडळ आयोगाने मराठ्यांना देखील आरक्षण दिले आहे. मराठे मुळचे कुणबी आहेत.

❖ मंडळ आयोगानुसार मराठ्यांना आरक्षण :

मंडळ आयोगानुसार मराठ्यांना देखील आरक्षण मिळाले कर्नाटक, केरळ, मध्यप्रदेश, मध्ये मराठा नावाने तर महाराष्ट्रात कुणबी या नावाने [illegible] आरक्षण मिळालेले आहे. मराठा समाज मुळचा कुणबी समाज आहे.

[illegible] संत तुकाराम महाराज म्हणतात बरे झाले देवा कुणबी झालो. संत तुकाराम देहू येथील असून ते मोरे घराण्यातील होते.२) १९५६ साली [illegible] डॉ.पंजाबराव देशमुख यांनी मराठे सामाजिक दृष्ट्या मागास आहेत. असे म्हटले. त्यांनी या कार्यक्रमात महाराष्ट्रातील सर्व मराठा कुणबी [illegible] सांगितले ३) छत्रपती शाहू महाराज म्हणतात आम्ही राजे कुणबी आहोत. सारांश मराठा म्हणजे कुणबी आहेत. तर कुणबी म्हणजेच मराठा [illegible] त्यामुळे घटनेतील ३४० व्या कलमानुसार मराठ्यांना कायदेशीर आरक्षण आहे.

❖ मराठा समाज शैक्षणिक व आर्थिक दृष्ट्यामागास :

महाराष्ट्रात ३२% मराठा कुणबी समाज असला तरी शैक्षणिक दृष्ट्या तो मागास आहे. शिक्षणाचे प्रमाण अत्यल्प आहे. मध्ययुगीन काळात [illegible] ST ना ज्या प्रमाणे शिक्षण बंदी त्या प्रमाणे मराठ्यांना देखील शिक्षण बंदी होती. उदा १) सातारच्याचे प्रतापसिंह महाराज यांना शिकण्यास बंदी केली होती. [illegible] (मराठी वाङ्मय डॉ.आ.ह.सांळुके.) २) धोंडो केशव कर्वे यांनी वि.रा.शिंदे यांच्या भगीनी जन्माना त्यांना शाळेत प्रवेश नाकारला. ३) संभाजी राजांनी १४ [illegible] बुधभूषण, नायिकाभेद, नखशिख, सातसतक हे चार ग्रंथ लिहिले त्यामुळे संभाजी महाराजांना विरोध झाला. आज सुध्दा मराठा शिक्षणाचे प्रमाण फार कमी [illegible] ग्रामीण भागातील मराठा समाजाची स्थिती फार नाजूक आहे. शिक्षणासाठी कुठलीही सवलत कींवा शिष्यवृत्ती नसल्यामुळे आज हजारो, लाखो [illegible] घेणे शक्य नाही. म्हणून मराठा समाजातील हुशार मुलगा -मुलगी असली तरी त्यांना शिक्षण घेता येईना. मराठ्याच्या शिक्षणाचे प्रमाण फारच कमी [illegible] त्यामुळे नोकरीत मराठा समाज अत्यल्प आहे. मराठा समाज अज्ञानी, अडाणी असल्यामुळे तो अंधश्रध्दा, दैववाद च्या मध्ये अडकला आहे. त्यामुळे [illegible] आज अत्यंत वाईट अवस्था आहे.

❖ मराठा समाज सामाजिक, धार्मिक दृष्ट्या मागास :

परशुरामाने २१ वेळा पृथ्वी नष्ट केली. तेव्हा पृथ्वीवरील क्षत्रिय व वैश्य वर्ण नष्ट झाला तेव्हा ब्राम्हण व शुद्र दोनच वर्ण राहीले. त्यामुळे मराठे [illegible] शुद्र आहेत. मराठा जर सवर्ण आहेत. तर

१) शिवाजी राजांच्या राज्यभिषेकाला विरोध का करण्यात आला ?
२) संत तुकारामांची गाथा पाण्यात का बुडविण्यात आली ?
३) शाहू महाराजांच्या वेदोक्त मंत्रपठन का ? नाकारण्यात आले
४) आज देखील संत तुकारामाची आरती म्हणण्यास ब्राम्हण विरोध करतात.
५) शिवजयंती बंद पाडण्यासाठी १९ फेब्रुवारी तारखेला विरोध केला जातो. या सर्वा वरून असे सिध्द होते मराठे सवर्ण नसुन मागास आहेत.

❖ प्रस्थापित मराठ्याकडुन उपेक्षा :

महाराष्ट्र निर्मिती झाल्या पासुन ते आज पर्यंत बहुतेक मराठा (कुणबी) मुख्यमंत्री होउन गेले आहेत. परंतु प्रस्थापित मराठ्यांना गरीब मराठ्याबद्दल प्रेम नसल्यामुळे मराठे म्हणजे कुणबी आहेत. हा निर्णय विधानसभेतील मराठा आमदारांनी घेतला नाही. मराठा आमदार, खासदार मराठ्यांना गृहित धरून राजकारण करतात. त्याच्या जीवावर निवडून येतात. परंतु ते स्वत: देवाधर्माच्या नादी लागलेली आहेत. म्हणुन मराठा समाजाला आरक्षण न मिळाल्याने सर्व पक्षातील मराठा आमदार जबाबदार आहेत.

मराठा आरक्षणासाठी बापट आयोग स्थापन केला. नंतर नारायण राणे आयोग स्थापन झाला. राणे यांनी मराठ्यांना १६% शैक्षणिक व नौकरीत आरक्षण दिले. परंतु हार्यकोर्टाने मराठा आरक्षणाला फेटाळे पुन्हा फडणवीस सरकारने मराठा आरक्षणा विषयी कोर्टात बाजु मांडली कारण २०१६ मध्ये महाराष्ट्रातुन संपूर्ण जिल्ह्यातुन घमराठा क्रांती मुक मोर्च निघालेत दुर्दैव म्हणजे या मोर्चेला प्रती मोर्च निघत आहेत. परंतु घटनेतील ३४० व्या कलमानुसार मराठ्यांना आरक्षण आहे. याचा निर्णय राज्य सरकारने घेणे महत्वाचे आहे. राज्यसरकारने निर्णय घेतला तर मराठ्याच्या आरक्षणाचा प्रश्न कामयचा मिटेल. तरच आज मराठा समाजातील तरूण-तरूणी, स्त्रिया- पुरुष, शांत होतील व समाजात शांतता निर्माण होण्यास मदत होईल.

❖ संदर्भ :

१) श्रीमंत शिवाजी कोकाटे -मराठ्यांच्या आरक्षणाचे क्रूर राजकारण.
२) शाहू महाराजांचे आरक्षण धोरण व समाजस्थिती - प्रा.सुरेश चौथईवाले
३) लोकाचा राजा शाहू छत्रपती - लक्ष्मण गायकवाड
४) मराठा आरक्षण - लेख पुण्य - नगरी १० ऑक्टो २०१६
५) महाराष्ट्रातील आंबेडकरी चळवळीचा इतिहास - डॉ.अनिल सिंगोर, डॉ.विठ्ठल घुले
६) देवळाचा धर्म आणि धर्माची देवळे - प्रबोधनकार ठाकरे

□□□

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani